

Düşüp Kalkmak Önemli Değildir, Düştükten Sonra Kalkmamak Tehlikelidir

Günahları konuşmuştuk, bir önceki programımızda da büyük günahlardan listenin ilk sırasındaki şirk üzerinde durduk. Büyük günahlar olarak alt ata sıralanan başkaları da var; zina, iftira, ana-babaya itaatsizlik, faiz gibi. Bu programımızda da onlar üzerinde duralım diye düşünüyoruz.

İslam'ın büyük günah dediği şeylerle bizim 'büyük günah' algımız arasında zaman zaman açığı farkllılığı oluşabiliyor. Acaba Allah Teâlâ nezdinde bazı şeyler neden büyük günah sayılıyor? Ana-babaya itaatsizlik konusundan başlayalım isterseniz.

Bir defa günahın varlığının kaynağı Allah'tır. Bir günaha günah dememiz, kamuoyu kararıyla veya kanunla olmaz. Bir şeye sevap demek de günah olarak belirlememiz de Allah'a ait haktır. Allah Teâlâ bir şeyi günah olarak belirlemiş ve onu bizde görmek istemediğini buyurmuşsa bizim için iş bitmiş demektir.

Yani günahın büyüklüğü-küçüklüğünden önce, onu günah olarak tayin etmenin Allah'a mahsus ve şeriatın hakkı olduğu bilinmelidir. İnsanlar 'ayıp' veya 'suç' belirleyebilirler.

Bir Müslüman'ın zihninde suç veya ayıp hassasiyetiyle günah hassasiyeti nasıl dengelenmeli? Bunu şuradan kaynaklı bir kaygıyla soruyorum: Acaba bazen bizim dünyamızda da suç kavramı, günah-sevap kavramlarından öncelikli hâle gelebiliyor olabilir mi? Yani toplumsal anlamda veya devletle ilişkilerimiz bakımından bir hassasiyetimiz mi öncelikli oluyor?

Bir ayrıntıya muhakkak girmemiz gerekecek: Mesela kırmızı ışıpta geçmek kanunî bir suçtur. Kırmızı ışıpta geçmekle Allah'ın haram ettiği faizi yemek; birini Allah yasaklıyor ama kanun serbest bırakıyor (faiz), diğerini kanun yasaklıyor ama Allah Teâlâ yine de serbest bırakmıyor (kırmızı ışıpta geçmek). Çünkü kırmızı ışıpta geçmek, insanların ittifak ettiği bir suç kabul edilmiştir ve bu da insanın hayatına saygı ve cana hürmetten kaynaklanıyor.

Müminin 'yasaklar listesi'nde Allah Teâlâ'nın yasakları ve kulların yasakları diye bir ayrımı çok iyi bir yere oturtmak mümkün değil. Bu ayrıma mümin olarak mecbur değiliz ama bazen üst üste oturabilir. Yeri gelir, Allah'ın normalde yasak ettiği bir şeyde dahi elim bulunabilir; alkolün tedavi için kullanılabilmesi ya da domuzdan faydalanıp yapılan bir nesneyi mecburen kullanmam gibi.

Yasaklığı söz konusu olan bir şey, beni Allah Teâlâ'nın emirlerinden birini çiğnemekle de karşı karşıya bırakabilir. Mesela devlet, öğretmene dersi bırakamayacağını söylüyor. Öğretmen de cuma namazına gitmek zorunda. Devletin yasağı var ve Allah'ın emri söz konusu. Böyle bir karşılaştırma da söz konusu olamaz ve Allah'tan yana durmak zorundayızdır, hayatî bir tehlike olmadığı sürece.

Bu durumla adım başı da karşılaşabiliriz. Bilal-i Habeşî, Übey ibni Halef'in kırbaçıyla karşı karşıyaydı ve onun imtihanı o oldu. Biz de böyleleriyle karşılaşacağız. Orada kırbaç şaklaması, burada internet dalgaları. Allah yolunda işkence, eziyet, fedakârlık denince hep Bilal radiyallahu anhın gördüğü eziyet türü aklımıza geliyor; hâlbuki eziyet dediğimizin milyon çeşidi olabilir.

İnfak denince de Afrika'ya sadaka göndermeyi anlıyoruz fakat insanın kendi çocuğuna bakması, eşinin ağzına lokma koyması dahi sadakadır. Bir aciliyet, öncelik ve önem sıralaması muhakkak olmalıdır her mümin için. Hayata da böyle bir geniş perspektiften bakmak gerekir.

Önce Allah, sonra yaşadığımız toplumun kuralları, sonra aile kuralları diye bir sıralama yapan insan çelişkiyle karşılaşmaz, karşılaştığında da çözümü bellidir. Allah'ın hakkını yerine getirirken canla ve

aileyle ilgili bir tehlike söz konusu olursa burada Allah'ın ruhsatları devreye girer. Bu ruhsatları suistimal etmeden kullandığı sürece, mümin için hayatta bir çelişki yoktur. Çünkü Allah'ımız celle celâlühü hayat için kurallar koymuştur ama rahmeti gereği ruhsatlar da getirmiştir. Bunlar bir tür 'acil pozisyonlar' için girilebilecek emniyet şeridi görevi görürler.

Rabbimizin bize çizdiği şerit de bellidir; helaller ve haramlar. Ama rahmetinden dolayıdır ki 'ya ölürsünüz ya da bu çizgileri geçemezsiniz' buyurmamıştır. Sıkıştığımızda, sıkışmamız da samimiyse, sözgelimi namazı oturarak kılmaya izin vermiştir.

Enteresan bir örnektir, Seyyid Kutub, yolculukta namazı iki rekât kılma konusunda bir cevap veriyor. Bir insanın keyfi yolculuk yaptığını ya da Ramazan orucunu tutmamak için zevkine yola çıktığını söyleyen birine "hiç kılmasa ne diyebilirsin ki, bu Rabbiyle arasındaki bir muhabbettir, Allah ruhsata müsaade ettiyse karışmamak lazım" minvalli bir karşılık veriyor.

Böylesi bir çelişkiye Allah'tan gerçekten korkan kimsede rastlanmaz. Ömrü boyu namaz kaçırmayan kimse, ömrünün sonunda namazını yatarak pekâlâ kılar tabii. Hiçbir şey değişmiş olmaz zira izin veren Allah'tır.

Dolayısıyla devletin ya da şirketin yasak koymasında Müslüman için esasen sıkıntı oluşmaz ancak dediğimiz gibi, Müslüman'ın bir öncelik sıralamasını içeren listesi olur ve imanı, onu kimin yanında olacağına dair sürekli sıkıştırır. İş seçerken, oy kullanırken, demeç verirken, ankete katılırken o kimliğiyle katılır mümin. Devletler nihayetinde insanlardan oluşur ve bütün devletler de vatandaşına esirdir.

Aslında bunu sohbetimizin sonuna doğru dile getireyim diyordum ancak şimdi yeri geldi görünüyor: Müslüman ve toplum; toplumsal ortamda günaha daha uygun ve günahı kolaylaştıran, insanı bazen zorlayan bir zemin olması durumu da söz konusu. Günaha teşvik eden bir toplumsal ve medyatik ortam... Böyle bir ortamda Müslüman'ın nasıl bir zihni-kalbî donanımına ihtiyacı var?

İtiraf mı gerçeği kabul mü diyelim; günahsızlık mümkün değildir ve günahsız toplum olmaz. Olursa göklerde meleklerin toplumdur o. İnsan, hilkat olarak günaha müsait mahlûk demektir. Eğer günahsız bir toplum olabilseydi, başında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin bulunduğu Medine toplumu olurdu ama öyle değildi o toplum.

Günahları asgariye indirmek için uğraşan toplum olmaktır esas olan. Rabbimizin beklediği de budur. Hadis-i şerif, eğer tamamen günahsız olsaydık Allah'ın bizi helak edeceğini ve günah işleyip Rabbine dönmeyi bilen yeni bir toplum getireceğini buyuruyor. Çünkü buradaki mantık düşüp kalkma, sonradan bir daha düşüp kalkma üzerine kuruludur; düz yolda yürümek değil. Allah melekleri düz gitmek için yaratmıştır ama insan öyle değildir; onlarca alternatifin arasından sıyrılıp ilerlemesi isteniyor.

Dolayısıyla insanın düşüp kalkması çok önemli değildir, düştükten sonra kalkmamasıdır tehlikeli olan. Sağa saptığında bunun yanlış olduğunu bilip hemen u dönüşü yapabiliyorsa hiçbir sıkıntı yoktur. Bu yüzden günahların varlığı değil umursanmaması diye bir tehlikeyi konuşmalıyız.

Peki, böyle bir toplum nasıl oluşacak? Birbirimizin kontrolünü ve kendimizin otokontrolünü yaparak. Buna emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker diyoruz.

Din hocalara terk edildiği zaman günahlar yayılır. Din hepimizindir. On yaşında sigara içen bir çocuğun görüntüsü hepimizin vicdanını sızlatır. O çocuğa ya babasının ya da cami imamının nasihat etmesi gerektiğini düşünürüz; hayır. Ondan büyük olan herkes o çocukla ilgilenmelidir. On iki yaşında olan da elli yaşında olan da bir şekilde ilgilenecek. Ümmet-i Muhammed, birbirini kenetlemiş ümmettir. Bu

görevi hocalara terk etmek yani ezanı okuyup namazı kıldırdıktan sonra çekip giden bir görevliye bırakmak namaz memurluğundan başka bir şey değildir.

‘İmam’ ise toplumun önünde olandır. Sokakta da önder olacak, düğünde de cenazede de. Şimdiki anlayışta imamlar yalnızca caminin içine gelene karışıyor –o da soru sorarsa. Din, imamlara monte edilmiş durumda. Tabii ki bunu tam anlamıyla imamların bir eksiği olarak söylemiyoruz, toplumun algısı bakımından da bu tespiti yapmalıyız. Bu durum bu noktaya getirilmemeliydi ve herkesin dininin görevlisi konumunda olduğu şuurunu benimsemeliydik.

Dinimiz bizim cennetimiz veya cehennemimizdir. Hiçbirimiz cennete girerken “imamlar girsin, bize yer kalırsa biz de geliriz” demeyeceğimize göre cennetin bedelini oluşturan dünya hayatını imamlara devredemeyiz. Namazımızı kıldirmaları başka, namazdan sonra namaz şuuruyla bizi yaşatmak için mücadele etmeleri asıl görevleridir. İmam efendiler ‘cami adamı’ oluşturmak için de çalıştıklarında hakıyla imamlık etmiş olurlar.

Dinimizi öğrendiğimiz ashab-ı kiramdan kimi alırsanız, mesela İslam devletini Medine’de kuran Musab bin Umeyr, bu büyük işi başardığında Kur’an’ın beşte biri inmişti henüz. Fıkıh ahkâmının neredeyse hiçbiri yoktu, namaz yok, oruç yok, hac yok... Ama bir İslam devleti kurdu. Bugün imam-hatip lisesinden mezun herhangi bir kardeşimiz çok rahat bir şekilde Musab bin Umeyr’in on katı bilgiye sahiptir... ama mutlu bir yuva kuramıyor, devlet şöyle dursun.

Demek ki mesele bilgi değil, sahiplenme ve benimseme meselesidir. ‘Benim dinim’ diyebilmek. Hepimiz dinimizin görevlileriyiz. Bir kardeşimiz namaz kıldirmakla ilgilenir ve bunun dışındaki hayatında aynı aktif pozisyonuna devam eder. Böyle olması gerekiyor.

Aksi takdirde asgarî günah için mücadele eden toplum yerine günahları benimsemiş Müslüman toplum çıkar ortaya. Günahları benimsemiş toplum da ‘ben bu günahı işlemiyorum, o işliyor, onu da Allah kurtarsın’ diyen toplumdur ki böyle İslam toplumu olmaz. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem bunu ‘Yahudi toplumu’ olarak takdim etmiştir bize.

Böylesi bir toplum, emr-i bi’l-maruf ve nehy-i ani’l-münker prensibini dışlamış toplum herhâlde.

Maide suresinde bir ayet-i kerime var, hoca-talebe-müezzin... hepimiz bu ayeti düşünmeliyiz. Yahudiler’e peygamberlerin, meleklerin, Allah’ın lanet etmesinin ve onca lanete müstahak olmalarının sebebi ne olabilir? Bu soruyu şahsen hep merak ederdim ve Allah’ın kitabını tefsirlerden okumaya başladığımda gördüm ki bir cevabı var: “Çünkü onlar birbirlerinin iyilik ve kötülüğüyle ilgilenmiyorlardı.”

Öncelikle peygamberlerinin lisanıyla lanetlendiklerini söylüyor ve sonra da sebebini iyilik ve kötülük konusunda pasif kalmaları olarak açıklıyor ayet.

Yahudiler kategorik olarak mı lanetli doğuyorlar?

Hayır, kimse ırkı itibariyle lanetli doğmuyor. Ama Yahudi kafalı olmak lanetli olma nedenidir. Kim kendini Allah’ın seçkin kulu ve diğerlerini de köleleri olarak görüyor ve zulmü mubah addediyorsa o Yahudi kafalıdır –ister İsrail’de ister İstanbul’da ister Mekke’de yaşasın.

Yapılan kötülüğe tepki göstermemek, günaha göz yummak yani.

Evet. “Günah işlerlerdi” demiyor ayet. Efendimiz aleyhisselam bu ayeti tefsir ederken buyuruyor ki: “Şöyle olurdu: İbadet eden iyi bir Yahudi, ibadetine giderken yolda birini günah işlerken görüyor ve ona ‘yapma, günahdır’ diyor. O da ‘işine bak’ deyip gönderiyor o Yahudi’yi. Yahudi geri dönerken

bakıyor ki adam orada yine günah işliyor, tekrar uyarıyor. Adam yine umursamıyor. Yahudi bir kere daha oradan geçerken ‘nasılsa beni dinlemiyor’ diyor ve bırakıp gidiyor.”

Lanet nedeni buymuş. Sonuna kadar direktmemek. Şeytan sonuna kadar mücadele ederken hakkın adamları iki kere söyleyip pes edemez. Hâlbuki şeytan susmadıkça hakka iman edenin de susmaması lazım.

Anne-babaya itaatsizlik nedir ki böyle büyük günahlar çerçevesine alınmış?

Anne-babanın hakkı, Kur’an’ımızın açık ayetleri ve onlarca hadis-i şerif ile sabittir. Yani herhangi bir şekilde sözgelimi İmam-ı Azam’ın bir içtihadıymış da İmam Malik’in başka türlü olan içtihadına göre bu haktan vazgeçilebilirmiş gibi bir durum yok. Anne-babanın hukukunu Kur’an koyar ve ne kadar müminsek bu konuyu o kadar kabul ederiz demektir.

Anne iyi bir mümindir, kıpkızıl kâfirdir, ateisttir, zalimdir, alkoliktir... bunların hiçbir ayrımı yok. Kur’an’ımızın açtığı anne-baba başlığının içinde mümin baba ile müşrik baba, aynı ‘baba’dır. Peçeli bir anne ile çırılçıplak bir anne, evladının karşındayken evlatlık hukuku bakımından aynıdır. Ve tekrar vurgulayalım; bu ümmetimizin ulemasından bir âlimin içtihadı filan değildir, bu durumun kaynağı Kur’an’ımızdır. Anne-babanın “Allah’ı bırak” demesi dışında onlara itaat bırakılmıyor.

Sahabilerin de kimliğiyle sabittir bu. Ebu Bekir radiyallahu anhin babası Mekke’nin fethinde Müslüman olmuştur. İslam’ın tebliğinden yirmi bir yıl sonra. Bu uzun bir zamandır ve düşünün ki Ebu Bekir radiyallahu anh gibi birinin yüreği buna nasıl dayanmıştır. Mekke’nin fetih günü babasını elinden tutup Efendimiz aleyhisselamin huzuruna getirince Efendimiz bakmış ki bembeyaz saçları olan biri; Ebu Bekir’e, “onun ayağına biz giderdik, niye getirdin?” buyurmuş.

Saygı dediğimiz şey anneler gününde çiçek, babalar gününde kravat almak değildir. Bu muharref Hıristiyanlık düzeyinde bir saygıdır. Kapitalizmin saygısı. Allah Teâlâ’nın Kur’an’ı ve Peygamber aleyhisselamin sünnetinin çizdiği ana-babaya saygı çerçevesi, hiç-her şey düzeyindedir. Yani bir evlat, anne-babasının önünde bir hiçtir. Sen evlat mısın; sıfırsın. Evladın, ana-babasına karşı hak-hukuku söz konusu değildir.

Seksen yaşındaki bir anne, düşüncesiz şekilde bağırıp çağırıyor, muhakeme gücü zayıflamış. Bu anneye karşı “yeter anne, çok ileri gittin” ya da bunalıp “üff” deme hakkı tanınmıyor. Çünkü sen annenin karşısında yoksun. Hatta Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemden bir örneği iyi anlaşılın diye verelim.

Bir adam Peygamber’imiz aleyhisselamin huzuruna gelip anne-babasını şikâyet ediyor ve “kazandığım parayı babam alıp sağa sola harcıyor” diyor. Efendimiz aleyhisselamin “Nereye harcıyor parayı?” diye sormasını bekleriz aslında, çünkü kötü bir yere harcıyor da olabilir. Ama sormuyor. Şöyle buyuruyor: “Sen ve malın babanızın.”

Adam babasının malını almasından şikâyet ediyordu, kendi de gitti bu sefer. Evet, fikhî olarak evladın malını babanın çarçur etmesi mahkeme konusu edilebilir ama bir evlat, böyle bir seviyeye düşürmemelidir kendini. Evlat, babayla mal kavgası yapamaz.

Bu hukuku tanıtan muazzam bir nokta vardır Kur’an-ı Kerim’de. Kim bir anne-babadan doğduysa bu ayeti dikkatle dinlemelidir. İsra suresinin 23. ayeti: وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا

Burada çok ince bir çizgi var: “Rabbin hükmetmiştir: Rabbine ibadet edecek ve başkasına kul olmayacaksınız.” Yani mümin olacaksınız. Bundan sonra ne gelmesini bekleriz? Peygamberlere, kitaplara, gayba iman... bunların hepsini “Allah’a iman” olarak özetlemiş oluyor ayet ve ardından şunu diyor: “Anne-babana iyi davranacaksınız.”

Anne-babaya iyi davranmak, Allah'a imandan sonra geliyor.

Muhteşem bir şey...

Biz buradan anne-babaya ilgi düzeyimizi çıkarıp diyoruz ki bir mümin, anne-babasını ziyarete arkadaşlarıyla bayramlaştıktan sonra gidemez. İzin aldıktan sonra belki üç gün de erteleyebilir ama prensip olarak öncelik anne-babanındır. Hatta dikkatimizi çeker, bayram namazından hemen sonra ilk olarak mezarlığa gider insanlar. Bu uygulama yanlıştır.

Bu ayetin hükmü çok ağırdır. Anne-babanın yerini şeriatımız o kadar yüceltiyor ki Allah'la bitişik bir noktaya koyuyor. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem de bir hadis-i şerifinde buyuruyor: "Allah'ın rızası ana-babanın rızasından geçer." Allah'a giden yollar ana-babadan geçer, demektir bu.

Bu nedenledir ki mümin, bir gün ahirete ereceğini düşündüğü gibi anne-babasını da hep düşünecek.

Ölmüş anne-babanın da cesedi gitmiştir ama kendi gitmiş sayılmaz. Çünkü şeriatımız, onlar öldükten sonra da evladın ölümüne kadar hakkını devam ettiriyor ebeveynin. Sahabe gelmiş ve Efendimiz'e anne-babasının öldüğünü, artık haklarından kurtulup kurtulmadığını sormuş. Efendimiz de "onların dostları yok muydu, dostlarını ziyaret et" buyurmuş. Onlar yaşıyor gibi hissettir çevrene. İstiğfar et anne-baban için.

Evladın görevi bayramlarda el öpmek değil sadece. Bir anneden doğduğunu ve bir babanın çocuğu olduğunu yirmi dört saat boyunca hissedecek, ölünceye kadar. Kendisi yüz yaşına gelmiştir belki, hatta otuz torunu olmuştur ama anne-babası için hâlâ Allah'tan mağfiret diler. Mümin budur.

Niye bu kadar hassasiyet var? Bunu o günkü Arap toplumu içinde insanların anne-babalarıyla ilişkisinin sakatlığından diye mi anlamalıyız?

Hayır. Aksine müthiş bir bağlılıkları söz konusuymuştu. Cahiliye döneminin bazı iyi tarafları da vardı. Mesela bir adam, düşmanı olan birini yakalıyor. Adamın kurtuluşunun tek çaresi varmış: Babanın hatırı için bırak, derse bırakılmış.

Zaten kabilecilik mantığı da bu yüzden güçlü. Babayı aşmamak ciddi bir mesele. Cahiliyenin kör geleneğidir ki, imanın gelişine de set olmaya çalışmıştır. Amr ibni'l-As radiyallahu anhin oğlu babasını aşarak iman etmekte zorlanmıştı.

Lokman suresindeki ayet-i kerime, "bana şükret ve ana-babana şükret" diyor. Şükür iki noktada toplanıyor. Allah'a minnettarlık ve sonra da anne-babaya minnettarlık. Bunun iki boyutu var:

İnsan olarak bu dünyada bulunmam Allah Teâlâ'nın takdiridir. O takdir buyurmuş ve yaratmıştır; dolayısıyla son nefesime kadar ona minnettar yaşamalıyım. Buna ilaveten: Benim bu hâlde olmamın maddî sebebi yani yaratılış kanallarım anne-babamdır. İnsanlığım da Allah'ı ve onun, benim yaratılmam için takdir buyurduğu iki kişiyi hiç unutmamamı gerektirir. Bu insanlıktır.

Bir de imtihan boyutu var. Anne-baba tıpkı sabah namazına kalkmanın zor olması ya da içki içmeyerek zevklerden feragat etmekte yaşandığı gibi görülmelidir: Anne-baba ne kadar genç-yaşlı olursa olsunlar, evladın önünde daima bir barikattırlar. Çocuğuna karşı babalık yapacaksın ama senin anne-baban sağken 'son imza' yetkin yok, onlar üst yetkili gibidirler.

Bizim Karadeniz yöresinde, isterseniz altmış yaşına gelmiş olun, çocuğunuz olduğunda ismini kendiniz veremiyorsunuz; büyükbaba sağ ise ismi verme yetkisi de onda. Gerçi yeni nesil şimdilerde pek takmıyor bu durumu ama yanlış elbette. Çünkü gönül kıran bir durum sonuçta.

Kur'an-ı Kerim anne-babayı anıyor ve ardından hadis-i şerifler, 'üç baba, bir anne' formülünü getiriyor önümüze. Üç baba bir anne edebiliyor. Dolayısıyla anne-babanın bir imtihan olduğunu anladığımız gibi bilmeliyiz ki annelik ikinci bir imtihan çeşididir. Evlatlık imtihanını ebeveyn olmak noktasından görüyoruz ama anneyi ayrı bir dosyada yeniden ele almak gerekiyor.

Diyelim bir kusurumuz oldu? Hayattayken olmuştu ve vefat ettiler, bu durumda ne yapılmalı?

Vefat sonrası için bir formül yok. Ondan sonrası sadece bir umuttur. Ama sağlıklarında, evladın aklı başındayken ellerini-ayaklarını öper, tuvaletin kapısında bekler, yatağının ucunda hazırır... gönülleri nasıl alınacaksa. Allah'ın hakkına tecavüz etmeksizin devam edecek bu böylece.

O kısma bir izah getirebilir miyiz hocam? Allah'ın hakkına müdahale nasıl olabilir bu durumda?

Anne-baba bir şeyi yaptırmak istiyor; o şey bir farzı engellemeyecek ve bir haramı emretmeyecek. Mesela diyor ki, 'benim siyasî görüşüm şu partidir, bizim aile geleneğimiz budur, sen de oraya oy vereceksin.' Fakat mümin evlat bakıyor ki oraya verilecek bir oy küfre hizmet anlamına gelecek. Burada itaat etmez. İtaat etmeyişinde nasıl bir yöntem kullanacağı da aile ilişkisi içinde belli olur.

İtaat etmediğinde baba gönül koyarsa?

O gönül koymanın hiçbir değeri yok çünkü sınırları dışına çıkmış oluyor.

Öyleyse baba için de bir sınır var.

Evet ama bu sınır Allah'la ilgilidir. Sözelimi evladına 'amcanla selamlaşmayacaksın, o bana şöyle yaptı' demesi. Amcaya selam vermek ve sıla-i rahim, Allah'ın bir emridir. Baba bunu yasaklarsa o emre itaat edilmez. 'Karını boşayacaksın, onu istemiyorum bu evde' dedi ve makul bir gerekçe yok ortada? Bunun dosyası tutulmaz. Çünkü zulmü emrediyor.

Anne "cumaya gitmeyeceksin, burada oturacaksın" derse, "kusura bakma" der, elini öpüp gideriz. Ama "sünneti burada kıl da camiye öyle git" derse dediğini yaparız. Ya da "yatsıya gitme, ben evde korkuyorum" dediğinde gitmeyiz. Çünkü camide farzı cemaatle kılmak vacip, anneye itaat farzdır. Bu dinde farzlar-vacipler-sünnetler-haramlar-mekruhlar diye bir sıralama boş yere yok. Hayatımız bunlarla ölçülü.

Her adımda belli bir hassasiyet gerekiyor. Annemin hukuku şuraya kadar şöyledir ve şundan sonra böyledir... hepsi dikkat gerektiriyor.

Tıpkı namazı sehiv secdelerini yapıp düzelttiğim gibi anne-babamın önünde de sehiv secdesi yok ama mesela el öpme var, özür dileme var.